

УДК 346.5:33.025.3

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ЯК СПОСІБ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АНАЛІЗ СТАНУ ЗАКОНОДАВСТВА

Лісніча Т. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: Статтю присвячено аналізу сучасного стану правового регулювання процедури ліцензування видів господарської діяльності. Проведено порівняльний аналіз процедури ліцензування з урахуванням останніх змін до законодавства, та висловлено критичну оцінку проведених змін.

Ключові слова: державне регулювання, господарська діяльність, ліцензування, дерегуляція.

Аннотация: Статья посвящена анализу современного состояния правового регулирования процедуры лицензирования видов хозяйственной деятельности. Проведен сравнительный анализ процедуры лицензирования с учетом последних изменений в законодательстве, и дана критическая оценка осуществленных изменений.

Ключевые слова: государственное регулирование, хозяйственная деятельность, лицензирование, дерегуляция.

Annotation: The article analyzes the modern state of legal regulation of the licensing procedure of business activity types. A comparison study of the licensing procedure was conducted taking into consideration the recent changes in the legislation, and the implemented changes were critically evaluated.

Key words: state regulation, business activity, licensing, deregulation.

Державне регулювання господарської діяльності є одним із важливих чинників регулювання ринкової економіки, та важливим інструментом державної економічної політики. Разом із тим, важко заперечувати, що ступінь державного втручання має відповідати нагальним потребам вільного ринку, і, перш за все, не заважати його учасникам у вільному здійсненні підприємницької діяльності, скеровувати ринок та контролювати ті сфери, де є можливими зловживання, порушення та виникнення інших ситуацій, що можуть негативним чином вплинути на суспільство або завдати шкоди інтересам держави в цілому.

Для визначення значення державного регулювання доцільним є ви користати досвід суміжних наук. Так, в економічних дослідженнях розповсюдженим є використання терміну «державне регулювання економіки», яке визначається як «комплекс заходів держави, спрямованих на скерування поведінки суб'єктів господарювання в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади цілей» [1, с. 17].

Щодо змісту даного визначення, на нашу думку, воно є надто звуженим, оскільки державне регулювання економіки не обмежується лише означеними у визначенні діями держави, що мають на меті виключно скерування поведінки суб'єктів господарювання, а й полягає у виконанні інших функцій, що також можуть бути визначені, як регулювання та чинять істотний вплив на економіку. Утім, це питання не є предметом даного дослідження, тож, обмежимося виключно цим коментарем.

Регулювання економіки виключно економічними засобами не є можливим, а досягнення корисного ефекту є можливим лише у випадку застосування як економічних, так і правових, та інших засобів впливу на діяльність учасників ринку. На підтвердження цієї

тези, економісти відзначають, що до методів державного керівництва економікою відносяться правові, адміністративні, та економічні методи.

Метою даного дослідження є визначення особливостей окремих правових способів державного регулювання економіки, і, зокрема, ліцензування, як одного із таких способів, проведення порівняльного аналізу новел законодавства, що регулює відносини у цій сфері.

Слід відзначити, що у нормативно-правових актах, зокрема, у ГК України, законодавцем використовується не термін «державне регулювання економіки», а «державне регулювання господарської діяльності», що є більш вузьким та конкретним, порівняно із поняттям «державне регулювання економіки», і, на нашу думку, дозволяє більш чітко та конкретно окреслити коло відносин та суб'єктів, щодо яких може бути застосоване таке регулювання [2, с. 21]. Так, відповідно до ст. ч. 1 ст. 3 ГК України, під господарською діяльністю пропонуються розуміти діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Відповідно до ч. 2 вказаної статті, господарська діяльність поділяється на підприємницьку та непідприємницьку, залежно від наявності або відсутності мети отримання прибутку.

Відповідно до ст. 12 ГК України, до засобів державного регулювання господарської діяльності, крім інших, перелічених у статті, відноситься, в тому числі, ліцензування господарської діяльності. Відповідно до ст. 14 ГК України, ліцензування, патентування певних видів господарської діяльності та квотування є засобами державного регулювання у сфері господарювання, спрямованими на забезпечення єдиної державної політики у цій сфері та захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів. При цьому, законодавець не визначає, які саме види

господарської діяльності (підприємницька, непідприємницька) підлягають державному регулюванню в цілому і ліцензуванню – зокрема.

Визначення ж конкретних видів господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, віднесено до сфери дії спеціального законодавства щодо регулювання відносин у цій сфері.

Так, відповідно до ст. 43 ГК України, перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, а також перелік видів діяльності, підприємництво в яких забороняється, встановлюються виключно законом.

2 березня 2015 року набув чинності новий закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» [4].

Слід відзначити, що даний нормативно правовий акт було ухвалено ВР України на виконання вимог Міжнародного валютного фонду для подальшого виділення Україні фінансової допомоги.

Як основну відзнаку даного закону можна назвати скорочення видів господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню та очевидне намагання законодавця спростити дозвільну процедуру. Так, порівняно із Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року № 1775-III, відбулося майже подвійне скорочення видів діяльності, що підлягає ліцензуванню. Дане скорочення стало наслідком задекларованої державної політики щодо дерегулювання господарської діяльності. Так, відповідно до Указу Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 «Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [3], до однієї з першочергових віднесено реалізацію, зокрема, реформ в сфері дерегуляції та розвитку підприємництва, і, зокрема, в рамках цієї реформи, як одну зі складових передбачено скорочення документів дозвільного характеру, у сфері господарської діяльності та видів діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Слід відзначити, що, в цілому, новий Закон про ліцензування зберігає використаний у попередній редакції Закону підхід щодо поділу видів діяльності на такі, що підлягають ліцензуванню у загальному порядку (відповідно до положень самого Закону про ліцензування) та таких, що підлягають ліцензуванню у спеціальному порядку (відповідно до спеціального законодавства, або ж із урахуванням положень спеціального законодавства, що регулює відносин у окремій сфері), хоча безпосередньо закон такого поділу не містить (на відміну від Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності, до який поділ містився безпосередньо у ст. 9, що визначала перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню), проте, такий висновок можна зробити, проаналізувавши зміст положень ст. ст. 2, 7 вказаного Закону.

Так, наприклад, відповідно до ст. 2 Закону України «Про ліцензування видів діяльності», дія Закону не поширюється на порядок видачі, переоформлення та анулювання ліцензій на здійснення таких видів господарської діяльності, як банківська діяльність, яка здійснюється відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність»; діяльність в галузі телебачення і радіомовлення, яка здійснюється відповідно до Закону України «Про

телебачення і радіомовлення»; виробництво і торгівля спиртом етиловим, коньячним і плодовим, алкогольними напоями та тютюновими виробами, що здійснюється відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів». А відповідно до змісту ст. 7 вказаного Закону, ліцензування окремих видів діяльності має здійснюватись із урахуванням положень спеціального законодавства (наприклад, професійна діяльність на ринку цінних паперів, ліцензується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» тощо).

Новелою Закону стало визначення вимог до ліцензійних умов провадження певного виду діяльності, що вказує на намагання законодавця певною мірою впорядкувати відносини у цій сфері та привести до єдиного знаменника. На відміну від попередньої редакції Закону, яка таких вимог не містила, тож, кожен орган ліцензування, до повноважень якого віднесено розроблення ліцензійних умов, міг включати до їх складу на свій розсуд будь-які вимоги до суб'єктів ліцензування та провадження ними певного виду господарської діяльності.

Заслугове на увагу також відхід Закону від паперового документообігу. Так, відповідно до ч. 11 ст. 13 Закон України «Про ліцензування видів діяльності», за загальним правилом, ліцензія на провадження здобувачем ліцензії визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, оформлюється органом ліцензування в електронному вигляді та має вигляд запису про рішення органу ліцензування щодо видачі ліцензії суб'єкту господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Можливість же видачі ліцензії на паперовому носії передбачено лише за заявою здобувача ліцензії чи ліцензіата. Такий підхід видається логічним та таким, що значно полегшує задоволення інтересів всіх сторін, що беруть участь як у ліцензійному процесі, так і вступають у відносини із суб'єктом господарювання, що отримав ліцензію. Адже, зовсім не будь-який вид діяльності, що підлягає ліцензуванню, вимагає наявності ліцензії саме на паперовому носії - переважно, це є актуальним для тих суб'єктів господарювання, що в процесі провадження господарської діяльності вступають у відносини із невизначеним колом осіб, діяльність яких має поточний характер (наприклад, для осіб, що займається медичною практикою, або здійснюють оптову та роздрібну торгівлю лікарськими засобами, більш доцільним мати підтвердження наявності ліцензії у «Куточку споживача»). В інших же випадках, коли діяльність суб'єкта господарювання описаного вище характеру не має, а наявність чи відсутність у нього ліцензії має значення лише для контролюючих органів, і стосуються, наприклад, більшою мірою дотримання ним ліцензійних умов ведення господарської діяльності, цілком достатньою є наявність відомостей про наявність у такого суб'єкта ліцензії у електронному вигляді.

Важливим кроком щодо спрощення ведення господарської діяльності стало закріплення у Законі положення про те, що ліцензії видаються на необмежений строк (ч. 12 ст. 13 Закону). На відміну від попередньої редакції Закону, відповідно до положень якого, за загальним правилом, термін дії ліцензії встановлювався як необмежений, проте залишалась законодавча можливість визначення окремих видів діяльності, щодо яких є можливим встановлення терміну дії ліцензії. Видається, такий підхід необґрунтовано ускладнював здійснення господарської діяльності окремими суб'єктами господарювання, вимагаючи від них докладання зайвих зусиль для повторного отримання ліцензії, та розширював можливості зловживань з боку органів ліцензування, даючи їм підстави для необґрунтованої відмови суб'єкту господарювання у видачі ліцензії. В той же час, проведення періодичних перевірок щодо дотримання суб'єктами господарювання ліцензійних умов провадження певного виду господарської діяльності, та, в разі відповідних порушень з їхнього боку, можливості застосування до них відповідних санкцій, є, на нашу думку, цілком достатнім заходом для підтримання законності у сфері ліцензійного законодавства.

Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначає перелік підстав для анулювання ліцензії. У новому Законі про ліцензування більш чітко визначено перелік підстав для анулювання ліцензії. Крім того, як і в попередній редакції закону, однією із підстав для анулювання ліцензії є акт, як документ, що підтверджує вчинення суб'єктом господарської діяльності дій, що є підставою для анулювання ліцензії (ч. 2 ст. 16 Закону). Слід звернути увагу, що підставою для анулювання ліцензії є не лише сам факт вчинення

ліцензіатом певних дій, а саме відповідний, встановлений законодавством документ – акт. До того ж, важливою новелою Закону є визначення у ньому вимог до змісту акту, як підстави для анулювання ліцензії. Так, відповідно до ч. 3 ст. 16 Закону України «Про ліцензування видів діяльності», акти, передбачені пунктами 5-9 частини другої цієї статті, мають містити детальне викладення фактів порушення законодавства, їх обґрунтування та у випадках, якщо вони стосуються невиконання ліцензіатом вимог відповідних ліцензійних умов, містити посилання на конкретні пункти цих ліцензійних умов. Відповідно до Закону, до актів можуть долучатися фото та відеоматеріали, відзняті під час проведення перевірки.

Це є основні положення закону, що зазнали змін. Крім наведених, закон зазнав змін і в інших аспектах, проте, в межах однієї статті, нажаль, не можна приділити усім їм увагу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що, на нашу думку, ухвалення даного закону стало важливим кроком на шляху дерегуляції та спрощення ведення бізнесу, усунення зайвих «рухів» для його початку та провадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державне регулювання економіки та економічна політика [Текст]: навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 128 с.
2. Державне регулювання економіки та економічна політика [Текст]: навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 128 с.
3. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015.
4. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 23. – Ст. 158.